Schakelen in het moment

Niet de instructievorm staat voorop, maar wat het kind laat zien, wat het doel vraagt en welke ondersteuning op dat moment helpt.

de Rolf groep

leren

Waarom schakelen in het moment?

In een kleutergroep ontstaan de hele dag reken-wiskundige momenten: in de bouwhoek, tijdens het opruimen, in de huishoek en midden in het rollenspel. Juist daar worden hoeveelheden, meten, vergelijken, routes, patronen en tellen betekenisvol.

De vraag is dus niet alleen of je instructie geeft, maar vooral wat dit kind op dit moment nodig heeft om verder te komen. De ene keer is een kleine taalimpuls al genoeg, een andere keer helpt het om wat meer houvast te bieden. En er zijn ook momenten waarop uitleg of even voordoen precies is wat nodig is.

> **De kernvraag**
>
> Wat laat dit kind nu zien en wat helpt om het reken-wiskundig denken een volgende stap te laten zetten?

Instructie begint met kijken

Aansluiten begint met observeren. Wat doet het kind? Wat probeert het te begrijpen? Begrijpt het wat het doet, of loopt het denken ergens vast? Pas daarna volgt de keuze voor een passende interventie.

> **Van drieluik naar schakelen**
>
> Deze whitepaper komt voort uit mijn drieluik over rekeninstructie in het spel, eerder verschenen bij HJK. Daarin staan banende, structurerende en expliciete instructie ieder afzonderlijk centraal. Hier breng ik de drie vormen samen. Niet als vaste route, maar als mogelijkheden om steeds opnieuw te kijken: wat laat dit kind zien en welke ondersteuning helpt op dit moment?

Drie vormen, een professioneel repertoire

De drie instructievormen volgen geen vaste volgorde. Wat passend is, hangt af van wat je op dat moment bij een kind ziet. Binnen eenzelfde spelsituatie kun je daarom schakelen: ruimte geven waar dat kan, meer houvast bieden waar dat nodig is of weer meer ruimte geven zodra dat kan.

> **Belangrijk**
>
> Niet iedere volgende stap vraagt om meer sturing. Soms helpt een andere betekenisvolle context beter dan direct explicieter instrueren.

Het spel blijft het vertrekpunt

Instructie hoeft niet naast het spel te staan. Door goed te kijken naar wat in het spel zichtbaar wordt, kan instructie juist voortbouwen op wat kinderen al doen en denken. Zo blijft leren verbonden aan een betekenisvolle situatie.

Banende instructie | ruimte voor denken

Begin bij wat je ziet

Banende instructie begint bij wat het kind in zijn spel laat zien. Je beweegt mee, geeft woorden aan handelingen en stelt alleen vragen die uitnodigen tot verder denken. Je brengt nog geen structuur of richting aan.

Wat doe je?

Kijken en vertragen
Meespelen zonder het spel over te nemen
Handelingen verwoorden
Rekentaal toevoegen
Een open vraag stellen
Ruimte laten voor de oplossing van het kind

Waar let je op?

Wordt de taal rijker?
Krijgt het spel meer samenhang?
Corrigeert het kind zichzelf?
Ontstaan er nieuwe oplossingen?
Gaan kinderen met elkaar in gesprek?

Praktijkmoment: cadeautjes voor de klas

Een kind zegt dat er cadeautjes zijn voor de hele klas. Er blijken vijf cadeautjes in de tas te zitten, terwijl er twintig kinderen zijn. Je stelt geen nieuwe vraag en legt niets uit, maar benoemt alleen beide hoeveelheden. Het kind krijgt daardoor ruimte om zelf het verschil op te merken en verder te redeneren.

Verder lezen
In mijn HJK-artikel *'Banende instructie. Ruimte voor denken in het spel'* lees je meer over dit praktijkmoment en hoe een kleine impuls ruimte kan geven aan het denken.

> **Vragen zijn geen toetsgerichte vragen**
>
> Bij banende instructie hebben vragen niet de functie om te controleren of een kind het antwoord weet. Ze openen het denken. Zodra de vraag vooral toetst, kan het denkproces juist stilvallen.

Structurerende instructie | tijdelijk houvast

Wanneer ruimte alleen niet genoeg is

Soms blijft het denken zoeken. De telrij raakt door elkaar, verdelen lukt niet of het overzicht ontbreekt. Dan kan structurerende instructie helpen: je maakt zichtbaar wat nodig is om verder te kunnen denken, zonder de oplossing te geven.

Mogelijke interventies

Ordenen of groeperen
Een beginpunt zichtbaar maken
Eén voor één aanwijzen
Materiaal overzichtelijk neerleggen
Een route of volgorde markeren

Een gerichte aanwijzing geven

Na je interventie

Kijk opnieuw
Kan het kind verder?
Neemt het kind de structuur over?
Kun je de houvast weer loslaten?
Kun je een open vraag stellen
na de structuur?
Is een andere context mogelijk?

Praktijkmoment: vier eters, drie kommen

Een kind weet wie er mee-eten, maar verbindt dat nog niet met het aantal kommen op tafel. Een open vraag geeft onvoldoende houvast. Dan kan wat meer structuur helpen, bijvoorbeeld door de kommen één voor één aan te wijzen en hardop te tellen en de vier eters zichtbaar te maken. Zo krijgt het kind houvast om zelf te ontdekken dat er nog een kom nodig is. Daarna kun je de structuur weer loslaten en ruimte geven aan het kind om zelf verder te gaan. Zo krijgt het spel weer alle ruimte om zich verder te ontwikkelen.

Verder lezen
In mijn HJK-artikel *'Structurerende instructie bij rekenen'* lees je meer over dit praktijkmoment en hoe je tijdelijk houvast kunt bieden wanneer een kind nog niet zelfstandig verder komt.

> **Structuur is tijdelijk**
>
> Het doel van structurerende instructie is niet om het spel over te nemen,
> maar om het kind voldoende houvast te geven om zelf weer verder te kunnen.

Expliciete instructie | gericht zichtbaar maken

Wanneer gerichte uitleg passend is

Wanneer een kind na banende of structurerende instructie nog blijft zoeken, hoef je niet meteen over te gaan op expliciete instructie. Kijk eerst eens of je hetzelfde rekenidee in een andere betekenisvolle context opnieuw kunt laten ontstaan. Een andere spelsituatie kan net datgene zichtbaar maken wat eerder nog niet lukte. Blijft een kind, ook nadat het rekenidee in verschillende betekenisvolle contexten aan bod is gekomen, ondersteuning nodig hebben? Dan kan expliciete instructie passend zijn: voordoen, samendoen en daarna weer ruimte geven om het zelf te proberen.

1. **Voordoen** - maak zichtbaar wat je doet.
2. **Samen** - doe het samen en verwoord.
3. **Zelf** - geef ruimte om toe te passen.
4. **Opnieuw kijken** - observeer wat er nu lukt.

Expliciete instructie hoeft juist niet los te staan van spel. Ook in de huishoek kan gerichte uitleg passend zijn, bijvoorbeeld door voor te doen hoe je bij ieder telwoord precies één voorwerp aanwijst en dit vervolgens samen te oefenen. Daarna krijgt het kind weer ruimte om zelf verder te gaan met tafeldekken en kan het spel doorgaan.

Verder lezen
In mijn HJK-artikelen *'Rekeninstructie in het spel'* en *'Structurerende instructie bij rekenen'* lees je meer over expliciete instructie en waarom dat niet automatisch de volgende stap hoeft te zijn.

Geen automatische derde stap

Banend, structurerend en expliciet vormen geen vaste route. Blijft een kind zoeken, kijk dan eerst opnieuw: wat laat het kind zien en kan een andere betekenisvolle context nieuwe kansen bieden? Pas wanneer je vanuit je observaties ziet dat gerichte uitleg nodig is om het kind verder te helpen, komt expliciete instructie in beeld.

Schakelen in het moment

Schakelen is geen lineair stappenplan. Het is een cyclisch proces van observeren, interpreteren, kiezen, handelen en opnieuw kijken. Je interventie levert nieuwe informatie op en die informatie bepaalt wat daarna passend is.

1. **Kijk:** Wat doet, zegt en probeert het kind?
2. **Duid:** Wat zegt dit over het reken-wiskundig denken?
3. **Kies:** Welke ondersteuning past nu: banend, structurerend of expliciet?
4. **Handel:** Doe zo weinig als mogelijk en zoveel als nodig.
5. **Kijk opnieuw:** Wat verandert er na jouw interventie?

Een andere context kan ook een interventie zijn

Wat in de huishoek nog niet zichtbaar wordt, kan in de bouwhoek, aan de zandtafel of in een ander spel ineens betekenis krijgen. Ook daar kun je opnieuw banend aansluiten.

Een doel, drie kinderen

Dezelfde activiteit vraagt niet automatisch om dezelfde instructie. Onderstaand voorbeeld laat zien hoe dezelfde reken-wiskundige bedoeling, eerlijk verdelen, verschillende ondersteuning kan vragen.

	Wat je ziet	Wat je doet	Instructie
Kind A	Probeert verschillende verdelingen en redeneert hardop.	Je stelt een open vraag en laat ruimte.	Banend
Kind B	Wil verdelen, maar raakt het overzicht kwijt.	Je legt bordjes neer en ordent de situatie.	Structurerende
Kind C	Begrijpt nog niet hoe ieder precies één krijgt.	Je begint banend en biedt, wanneer nodig, meer structuur. Blijft het kind zoeken, dan kies je een andere betekenis-volle context en kijk je opnieuw wat het kind laat zien.	Opnieuw kijken en afstemmen

> **Blijft een kind zoeken?**
>
> Ook na verschillende betekenisvolle contexten blijft het begrip nog onvoldoende zichtbaar. Kijk opnieuw naar wat het kind laat zien. Zie je vanuit je observaties dat gerichte uitleg nodig is? **Dan kan expliciete instructie passen: voordoen, samen doen, zelf proberen en opnieuw kijken.**

Kijken en afstemmen

Niet de activiteit bepaalt de instructievorm. Je blijft kijken naar kind, doel, context en moment. Soms betekent dat ruimte geven of houvast bieden, soms eerst een andere betekenisvolle context kiezen en soms komt, vanuit wat je blijft zien, expliciete instructie in beeld.

De Schakelwijzer

Van kijken naar bewust handelen

Instructie begint met kijken. Naar wat een kind doet, probeert, begrijpt en misschien nog lastig vindt. Wat je daar ziet, helpt je om te bepalen wat op dat moment nodig is: ruimte om zelf verder te denken, tijdelijk wat meer houvast of, wanneer dat nodig blijkt, gerichte uitleg. Soms helpt het juist om een andere betekenisvolle context te kiezen en daar opnieuw te kijken wat er ontstaat.

In de praktijk gebeurt dit allemaal midden in het spel. Terwijl je meespeelt, observeert en reageert, probeer je steeds dicht bij het denken van het kind te blijven. De Schakelwijzer brengt daarom de belangrijkste gedachten uit deze whitepaper samen in een aantal vragen. Ze helpen je om te blijven kijken en van daaruit bewust te kiezen wat je doet.

Je kunt de Schakelwijzer zelf meenemen naar bijvoorbeeld de huishoek, bouwhoek of een ander spelmoment. Maar hij kan ook helpen om samen te kijken. Vraag eens een collega, IB'er/ KC'er of directeur om mee te observeren terwijl jij meespeelt. Niet om te beoordelen of je het 'goed' doet, maar om samen te onderzoeken: wat laat het kind zien, hoe sluit je daarop aan en wat gebeurt er daarna?

Zo wordt de Schakelwijzer niet alleen een geheugensteuntje voor in het moment, maar ook een hulpmiddel om samen te leren kijken en steeds bewuster af te stemmen.

Print uit, knip uit en neem mee tijdens spel en observatie

De Schakelwijzer

ZES STAPPEN VOOR SCHAKELEN IN HET MOMENT

Kijken • Duiden • Afstemmen • Handelen • Ruimte geven • Schakelen

1

WAT ZIE IK?

Wat doet, zegt en probeert het kind?

Ik observeer zonder direct in te grijpen.

2

WAAR IS DIT KIND IN ZIJN ONTWIKKELING?

Wat lukt al en welke volgende stap dient zich aan?

Ik duid wat het kind laat zien in relatie tot zijn ontwikkeling.

3

WAT HEEFT DIT KIND NU NODIG?

Ruimte? Een banende impuls? Tijdelijk houvast?
Of gerichte uitleg?

Ik kies de vorm van instructie die past bij dit moment.

4

WAT DOET MIJN INTERVENTIE?

Komt het denken weer op gang?
Ontstaat er nieuw inzicht?

Ik kijk naar het effect van mijn handelen.

5

KAN IK WEER RUIMTE GEVEN?

Kan het kind vanuit hier zelf verder?

Ik laat los wanneer het kan.

6

MOET IK SCHAKELEN?

Kijk opnieuw en stem af op wat je nu ziet.

Ik blijf meebewegen met het kind en het moment.

Onthoud:
Ik volg het kind, geef precies wat het nodig heeft en laat los zodra het kan.
Zo groeit reken-wiskundig denken, in het moment.

Uitknippen en meenemen – handig tijdens spel en observatie!

Samen verder met schakelen in het moment

De drie instructievormen geven taal om samen preciezer te kijken naar wat er in alledaagse rekenmomenten gebeurt. Niet om één juiste aanpak te zoeken, maar om met elkaar te onderzoeken wat het kind laat zien, welke ondersteuning passend is en wat die ondersteuning in beweging brengt.

Het spel van jonge kinderen biedt dagelijks rijke kansen om reken-wiskundig denken te zien en te verdiepen. Door instructie niet als los moment te organiseren, maar te laten voortbouwen op observatie en spel, blijft leren verbonden aan betekenis.

Deze whitepaper nodigt uit om bewuster te kijken naar de kleine interventies die je al doet - en om met collega's taal te ontwikkelen voor de keuzes die daarachter liggen.

Binnenkort: Webinar schakelen in het moment

Van herkennen naar bewust inzetten

In het webinar nemen we je mee in wat banende, structurerende en expliciete instructie precies inhouden. Aan de hand van herkenbare voorbeelden kijken we hoe je deze vormen kunt herkennen en wanneer je ze kunt inzetten tijdens spel en andere betekenisvolle rekenmomenten in de kleutergroep. Steeds staat dezelfde vraag centraal: wat laat dit kind zien en wat heeft het op dit moment nodig om verder te komen?

Voor leerkrachten, KC'ers, IB'ers en directie - praktisch, herkenbaar en direct toepasbaar.

Binnenkort meer informatie over de datum en aanmelden.

Binnenkort: Kaartenset schakelen in het moment

Samen kijken, bespreken en afstemmen

Wil je met je onderbouwteam verder oefenen met banende, structurerende en expliciete instructie? Binnenkort verschijnt een kaartenset met herkenbare praktijksituaties uit de kleutergroep. De kaarten nodigen uit om samen te kijken, keuzes te verwoorden en het gesprek te voeren over wat een kind op dat moment nodig heeft.

Voor onderbouwteams - inzetbaar bij teamoverleg, studiedag, coaching of intervisie.

Binnenkort te bestellen.

Verder lezen: het drieluik

Heezius, K. (2026). Rekenen in het spel - Afstemmen in reken-wiskundige instructie. HJK #9.
Heezius, K. (2026). Banende instructie - Ruimte voor denken in het spel. HJK #10.
Heezius, K. (2026). Structurerende rekeninstructie. HJK-online.

Bronnen uit de artikelen

Van Luit, H. (2024). Goed rekenonderwijs begint in groep 1.
Van Luit, H., Schoevers, E., Keijzer, R., De Krosse, J., & Wiekema, L. (2025). Leidraad betekenisvol en doelgericht reken-wiskundeonderwijs in groep 1-2. NRO.
Van Oers, B. (2003). Signatuur van ontwikkelingsgericht onderwijs. Zone, 2, 11-15.

Over de auteur

Kirsten Heezius is onderwijsadviseur bij de Rolf groep en gespecialiseerd in reken-wiskundeonderwijs bij jonge kinderen. Zij begeleidt veel scholen bij de ontwikkeling van hun reken-wiskundeonderwijs, onder andere als adviseur voor de PO-Raad binnen GWGB en GWGB+. In haar werk staan kijken naar kinderen, aansluiten bij wat zij laten zien en betekenisvol leren centraal. Daarnaast is zij als netwerklid betrokken bij HJK en commissielid van de Panamaconferentie.

Wil je meer informatie over dit onderwerp? Neem dan contact op met Kirsten Heezius

Kirsten Heezius
E-mail: kirsten.heezius@derolfgroep.nl
Telefoon: 06 4716 5488

derolfgroep.nl

de Rolf groep